

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

8. De causis corruptæ Eloquentiæ: vbi celebres Taciti & Senecæ loci
comparantur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

curfu poterat consistere, declamabant enim ferme quotidie inter priuatos parietes, Senatores, Consules, Imperatores: tales erant grandes illi Ciceronis prætextati, Hircius & Pansa, qui in Consulatus dignitate, in illo honorum omnium apice, sub M. Tullio culturam ingenij, & eloquentiæ capiebant. Certè Seneca controuersiarum libro quarto ad Nouatũ & Melam, refert Polliõnem Asinium, intra quartum diem, quam filiam amiserat, declamasse: præconium illud ingentis animi fuit, malis suis exultantis. Hæterius verò Senator amplissimus, admissõ populo ex tempore, solus omnium Romanorum, in Latinam, Græcã transtulit facilitatem, extemporaneam orationem intelligit, quæ apud Græcos maxime floruit, cuius author primus Anaximenes fuisse comprobatur à Pausania. Extat adhuc Theophrasti Euphratis oratio, quã habuit in promptu, ubi gratijs affuit exordium, cum se excusans, dicit Phidiam, vel in vna quidem Minervæ crepidula elaboranda multum studij impendisse, quo sic, vt oratores hac tumultuaria opera nihil excessum, aut politum fundere valeant: Constat idem ex Eupapio, qui Proarchũ illum, spiritantem Mercurij in terris imaginem, de proposita ab æmulis quaestione dixisse refert ex tempore, magna omnium admiratione, quam incredibili cum laude commendatione memoriæ, cum totam orationem, vt erat à Notarijs excepta, eodem temporis vestigio ipsam verbis pertexuit. Hæc oratio, siue facultas, appellabatur diuina, vt refert Philostratus in Æschine, quod supra mortalitatem esse videretur, tam disertè orare ex tempore. Verum illud ex vi ingenij, & assidua exercitatione profuebat, quibus riuulis irrigata, ad immensum decus surgebat eloquentia. Operæ pretium est, ita puerumque adolecentes acuerere, vt vim, copiam, & facilitatem orationis assequantur, non autem scriptis, & præceptis abruere: ea tamen lege, ne hac extemporanea fiducia elati meditatam scripturam negligant, in qua dicitur

ἡ γὰρ ποσειδῶνος ἰσχυρὰ
ἡ γὰρ.

Eupapio
in Proare.

Dicitur
quid sit.

DE CAUSIS CORRUPTÆ
eloquentiæ.

Vbi celebres Taciti, & Senecæ loci comparantur.

CAPVT VIII.

Corruptæ eloquentiæ causas præclare complexus est Cornelius Tacitus in nobili dialogo de oratoribus, quas malo ab eo, quàm a me, ad culturam ingentorum audiri. Deficit, inquit, eloquentia ab ista vetere gloria, non inopia hominum, sed desidia iuuentutis, & negligentia parentum, & inscientia præceptorum, & obliuione moris antiqui. Ego de vrbis, & his proprijs, ac vernaculis vitijs loquar, quæ statim natos excipiunt, & per singulos ætatis gradus comitantur, si prius de severitate, & disciplina maiorum, circa educandos, formandosque liberos, pauca dixerõ. Iam primum suus cuique filius ex casta parente natus, non in cella emptæ nutricis, sed gremio, ac sinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat, tueri domum, & inseruire liberis, eligebatur autem aliqua maior natu propinqua, cuius probatis, spectatisque moribus, omnis familia soboles committeretur, coram qua, neque dicere fas erat, quod turpe dictu, neque facere, quod inhonestum factu videretur: ac non studia modò, curasque, sed remissiones etiam, iusque puerorum sanctitate quadam ac verecundia temperabat; sic Corneliam Græchorum, sic Aureliam Cæsaris, sic Actiam Augusti matrem præfuisse educationibus, ac produxisse Principes liberos accepimus. Quæ disciplina, ac severitas eò pertinebat, vt sincera, & integra, & nullis prauitatibus detorta vniuscuiusque natura, toto statim pectore acciperet artes honestas, & siue ad rem militarem, siue ad iuris scientiam, siue ad eloquentiæ studium inclinasset, id solum ageret, id vniuersum hauriret.

At nunc natus infans delegatur græculæ Parentum alicui ancillæ, cui adiungitur vnus, aut alter, ex omnibus seruis plerumque vilissimus, nec cuique serio ministerio accommodatus, horum fabulis, & erroribus pueri statim, & re des animi imbuuntur, nec quisquam in tota domo pensi habet, quid coram infantulo domino aur dicat, aut faciat, quando etiam ipsi parentis nec probitati, nec modestiæ paruulos assuescunt, sed lasciuiæ, & libertati, per quæ paulatim impudentia irreperit, & sui alieniq; cõ-

Pueri à ten
nero bene
fingendõs.

Quantum
profi ad
studia iuris
tas animi.

1088

Ludi in-
eres, & noxij
collendi.

Præceptores
graves qua-
rendi, non
fabularum
narratores,
fauoresq;
vitiarum.

Solus iaci-
enda studio-
rum funda-
menta.

Magnificè
quæque de
hac mate-
ria, Sen. l. 1.

contr. in
p. 8.

temptus. Iam verò propria, & peculiaria huius
vrbis vitia penè in vtero matris concipi mihi
videntur histrionalis fauor, & gladiatorum,
æquorumque studia, quibus occupatus, & ob-
fessus animus, quantum loci bonis artibus
relinquit, quorum quemque inuenieris, qui
domi quicquam aliud loquatur? quos alios
adolescentulorum sermones excipimus, si
quando auditoria intrauimus, nec præcepto-
res quidem, vllas crebriores cum auditoribus
suis fabulas habent, colligunt enim discipu-
los, non feneritate disciplinæ, nec ingenij ex-
perimento, sed ambitione salutantium, & ille-
cebris adulationum. Transeo prima discentiũ
elementa, in quibus & ipsis parum elaboratur,
nec in auctoris cognoscendis, nec in euoli-
uenda antiquitate, nec in notitia, vel rerum,
vel hominum, vel temporũ facis infumitur.

Hæc auctor iudicij acerrimi de fœnera pœ-
rorum educatione, sub sanctæ disciplinæ legi-
bus,

Idem quoque argumentum nobilissimè tra-
ctauit Seneca in præfatione libri. controuersi-
arum.

(Quicquid inquit) Romana facundia ha-
bet, quod insolenti Græciæ aut opponat, aut
præferat, circa Ciceronem effloruit. Omnia inge-
nia, quæ lucem nostris studijs attulerunt,
tunc nata sunt. In doctus quotidie deinde da-
ta res est: siue luxu temporum. *Nihil est enim
tam mortiferum ingenij quam luxuria: siue cum
præmium pulcherrimæ rei cecidisset, trans-
latum est omne certamen ad turpia multo ho-
nore, quaestaque vigentia: siue fato quodam, cu-
ius mali, perpetuaque in omnibus lex est, ut
ad summum perducta, rursus ad infimum, velo-
cius quidem, quam ascenderant, relabatur.*
Torpent ecce ingenia desidiosa iuuentutis, nec
in vllius honestæ rei labore vigilatur, som-
nus, languorque, ac somno, & languore
turpior, malarum rerum industria, inuabit ani-
mos. Cantandi, saltandi que nunc obscœna
studia estimatos tenent: & capillum fran-
gere, & ad muliebres blauditias vocem exte-
nuare, & mollitiæ corporis certare cum fœmi-
nis, & immundissimè se excolere munditijs, no-
strorum adolescentium specimen est. Quis æ-
qualium vestrorum, quid dicam? satis inge-
niosus, satis studiosus, immò, quis satis vir
est? Emolliti, enervæsq;, quod nati sunt, inuiti
manent, expugnatores alicuius pudicitia, negli-
gentes suæ, in his nec Dijs tantum mali permittant,

ut cadat eloquentia, quam non miraret, nisi ani-
mos, in quos se conferret, eligeret.

Nec minus disertè Quintilianus.

Mollis illa educatio, quam indulgentiam
vocamus, nervos omnes, & mentis, & corpo-
ris frangit; *Qui non adulescens concupiscet, qui in
purpuris rapit.* Non dum prima verba exprimit,
iam coccum intelligit, iam cochylium pos-
cit, *Ante palatum eorum, quam is infestissimus.* In
lecticis crescunt; si terram attigerint, è mani-
bus utrimque sustinentium pendunt. Gaudemus
si quid licentius dixerint. Verba, ne Ale-
xandrinis quidem permittenda delicijs, risu,
osculo excipimus.

Hæc grauisissimi auctores, qui vno consensu
pestiferum, non modo eloquentiæ, sed & car-
terarum honestarum artium virus esse, delicias
& vitia, satis ostendunt, quæ, si teneris men-
tibus in hæserint, frustra magni prouentus spe-
rantur eloquentiæ. Iam, quod ad tradendæ di-
sciplinæ rationem attinet, prouidendum est,
ut quod in optimis scholis, à quibus petitur,
fieri solet, omnia ordine, & loco, à discipulis
excipiantur. Nam, quæ est humani ingenij de-
sultoria curiositas, amat volitare per omnia, &
maiora suis tentare viribus. Ex quo videas, plu-
rimos nondum satis à Grammaticis dedola-
tos, sublimis eloquentiæ decora temerè confe-
ctari, quibus omninò studijs, & ingenijs, non
subest vera vis, nec penitus immisis radicibus
innititur, ut quæ summo solo sparsa sunt semi-
na, celerius se effundunt, & imitatae spicas her-
bulæ inanibus aristis ante messem flauescunt,
ut ait Fabius.

Quamobrem & isti, non satis tempestiui
leuium quorundam ingeniorum imperus sunt
restituendi, & cum tribus maximè rebus to-
ta eloquentiæ doctrina contineatur, præcep-
tis, stylo, & varia eruditione præceptorum, is
adhibendus est modus, ut neque negligantur, à
studiosis, neque à magistris plenius, & scrupu-
losius ingerantur. Nam, qui summorum au-
ctorum lectione contempta, toti sunt in leuiũ
præceptorum farragine conquirenda, mihi
profectò videntur ad molas consensescere. Eru-
ditio, si parce adhibeatur, stylum exhilarat: si
inferciatur, obruit, orationis que salubritatem
varijs idiomatibus confundit. Vna benè di-
cendi ratio, rerum omnium difficillima ple-
nius iuuentuti excolenda est.

In quo quidem rectè mihi præcipere vi-
dentur, qui fundamenta per solidũ subdere de-
cre-

creperint, quò tota operis substructio foelicus affurgat. Sic enim in rebus à natura fieri cernimus, vt quæ leuioribus orla principijs effudit, paulatim ad amoenissimum florem elegantiae perducatur.

Arbores primùm inoculantur, mox pubescunt, folia enata pube formantur, formata panduntur. Hinc flosculos ridere, gemmas turgescere, fructus tumescere videas: Postremò succum vi caloris conditum, paucis in voluptatem, pluribus in necessitatem cedere.

Ad hanc formam componenda sunt ingenia, & linguæ puerorum, vt primum vagire, deinde balbutire, postea verba proferre, tandem suis incrementis læti hilarius fluere: Mox cum oportuerit succingi, maturefcere, ad summum canescere velint.

Nihil à primordijs statim fuit perfectum, sed per inferiores gradus deueniendum est ad summum. Quamobrem nunquam eorum probari possunt, qui adolecentium ingenia, licet perquam viuida, statim ad seuerius illud loquendi, scribendique genus duci, & intra conuersionem claustra coercere volunt. Ex quo videre est, quosdam vix latinitati satis initiatos, iactantius in ore seueriores habere literas, ad quas peritarum admittitur tyrocinium. Discant imprimis loqui congrue, proprie, signatè, mox renidere quibusdam elegantiarum violis; deinde fecundiori Ciceronis vberè suauiter innutriti, ferri incipiant oratione perculsa, deliciofa, lasciuosa, ac tanquam in longiori stadio, & apertiore campo liberius decurrere, donec ætate, iudicio, & vsu maturiores, varios authores euoluant, & incipiant secernere inania à solidis, fucata à pulchris, adumbrata à veris. Alio qui deridentur in satyra, qui vix Ponere lucum artifices, herous sensum offerunt. Qui nauim in mari regere gubernaculis studet, vel remis ducere, prius in fluuio præluat. Sed quoniam hæc in scholis discuntur plenius, & à Quintiliano pertractata sunt laudatius, satius mihi videtur de imitatione, quam vnam ad discendam eloquentiam pleniorẽ viam censet Longinus, paulò fufius disserere.

D. Ambr.
1. ff. 10.

De imitatione.

CAPVT IX.

ORpheum varum omnium præstantissimū ferunt, cum facis concessisset, viam in mortuis cineribus reliquisse vim suauitatis. Nam quæ iuxta eius sepulchrum ædificabant, & mollius, quasi ex demoreui poetæ reliquis genium haurirent iucunditatis.

Pansa in
Boet. 105.
edit. f.

Longè profectò se res clarius habet in illustrium authorum imitatione, ad quorum monumenta (libros, & opera intelligo) qui solent demorari, & cum mortuis iucundissimam habere consuetudinem, inde vim, & affarum sapientiae, non obscurum ducunt; cum quæ similitudine gaudeant animi, quod ait Proclus in Timæum, & tota penè scena humanæ vitæ plena sit imitatione, atque imaginibus, cæterè in stylo non ignobilem obtinent locam. Quid enim sine imitatione contingit? quid ex aliorum ingenijs non expressum? quid ab his non est ductum fontibus? qui primum, ex ætate mentis sinu profluens, latissimè in res, opelque humanas redundarunt: vnde vita tot scientijs nobilitata, tot exulta bonis artibus; tot munita præsidijs ad hanc perfectionem, nisi ex imitationis opibus effloruit? Vt modicus primùm igniculus affluente pabulo, paulatimque succrescente, latius vsque manat incrementis: sic hominum ingenia, vbi primum radium diuinæ lucis ab imitationis simulachris expresserunt, priuatis augment studijs, & in immensum prope extollunt decus.

Proclus in
Timæum.
Imitationem
necessariam.

Quod cum in omnibus artibus clarum sit, atque manifestum, tum in ipsa eloquentia splendidius elucet, quæ leuibus per texta principijs, varia postmodum ingeniorum contentione, & imitandi studio venit ad summum.

Omninò apertissima ad eloquentiam via est, si quis veterum, qui modò eloquentes fuerunt, vestigijs insistat, & ex eorum scriptis vias exprimat effigies.

De qua re tibi Dionysij Longini locum per elegantem subiiciam.

ὅς ἔ ἀληθὲς παρὰ τὰ εἰρημῆνα ὁδὸς ἐπὶ Διο. Long.
τὰ ὑψηλὰ τέχνη, ποίησις ἢ πρὸς τῶν ἐμπροσθεν κριτῶν
μεγάλων συγγραφέων, ἢ ποιητῶν μίμησις
τε, ἢ βλαπτικῆς. ποικίαι γὰρ ἀλλοθίαι διαφορῶν
ταῶν